

УДК:372 (08)

Банас Т., Жуковський В., Решетник А.

ВИХОВАННЯ ДІТЕЙ НА ОСНОВІ ХРИСТІЯНСЬКОЇ МОРАЛІ – ПЕРШОЧЕРГОВА СПРАВА КОЖНОЇ СІМ'Ї

У статті висвітлюється проблема духовних основ виховання дітей і молоді в сучасних умовах української сім'ї. Автори розкривають систему християнських поглядів на проблему сімейного виховання, описують головні причини, що спонукають до Біблійного виховання, звертають увагу на завдання та принципи виховання у християнських сім'ях.

Ключові слова: духовне виховання, освіта, падіння суспільного духу.

Банас Т., Жуковский В., Решетник А. Воспитание детей на основе христианской морали – первоочередное дело каждой семьи

В статье освещается проблема духовных оснований воспитания детей и молодежи в современных условиях украинской семьи. Авторы раскрывают систему христианских взглядов на проблему семейного воспитания, выделяют причины, которые обуславливают необходимость Библейского воспитания, обращают внимание на задания и принципы воспитания в христианских семьях.

Ключевые слова: духовное воспитание, образование, падения общественного духа.

Zhukovskij V., Banas T., Reshetnyk A. Children's Upbringing on the Basis of Christian Morality Is a Top Priority Concern for Every Family

Annotation. The article deals with the problem of children and youth spiritual upbringing under the conditions of modern Ukrainian family. The authors disclose Christian views on the problem of family upbringing, describe main reasons that impel to the Biblical upbringing, note on the tasks and principles of the upbringing within Christian families.

Key words: spiritual upbringing, education, society collapse.

Актуальність теми. В наш час проблема виховання є особливо актуальною й нелегкою з багатьох причин: зростання злочинності, руйнація сімей та виховання в неповних родинях, падіння авторитету духовних цінностей та перевага прагматизму, інформаційне перенавантаження, акселерація, дефіцит часу батьків для виховання дітей тощо.

Від дохристиянських часів до доби постмодерну педагогіка напружувала безліч категорій та моделей виховного процесу. За два з половиною тисячоліття деякі з них використовувалися постійно, а щось залишилось утопічним проектом. Історичний підсумок виявляє, що кожне розвинене суспільство керується насамперед прагматичними інтересами в управлінні людьми. Найменшим осередком управління є сім'я, найбільшим – держава. Педагогіка має справу з людиною в часі: практично – це тривалий виховний процес. Трикомпонентна структура педагогіки (виховання – освіта – навчання) укладена протягом XVII – XVIII ст. на основі закону про обов'язкову шкільну освіту для підростаючого покоління [1, с. 15].

Світська та християнська педагогіка по-різному визначають сутність процесу виховання. Світська педагогіка пов'язує процес виховання з розвитком, а християнська – з обожненням дитини. Християнська педагогіка розглядає ди-

тину в єдності трьох її аспектів: духу, душі та тіла. На наявності в душі людини релігійного інстинкту, тобто Божественного начала, базується духовне виховання й духовний розвиток [2, с. 3].

Православний філософ І. О. Ільїн зазначає, що у глибині інстинкту повинно відкритися духовне око, щоб сприйняти Божий промінь, щоб душа полюбила Божественне і повірила в Бога [2, с. 4].

Постановка проблеми. По-перше, в сьогоденній надскладній час економічних, політичних, соціальних, екологічних проблем і негараздів по-особливому варто насамперед звернути увагу на виховання особистості. Результати соціологічного опитування серед 6,5 тис. дітей та молоді у 335 навчальних закладах усієї України, які провів Український інститут соціальних досліджень імені О. Яременка, насторожують [3, с. 45; 4, с. 44; 5, с. 8]. Міцний алкоголь вживають навіть 11-річні дівчатка, половина всіх 15-річних хлопців та 30% дівчат щотижня п'є пиво. Серед десятикласників 20% учнів має досвід статевого життя, проте третина підлітків не знає про шляхи передачі ВІЛ-інфекції. В Україні у 2006 р. офіційно (!) 170 10-14-річних дівчаток зробили аборт, як і 8,6 тис. 16-18-річних дівчат, 40% з них при цьому стали безплідними, як свідчить медична статистика [6, с. 15].

Україна на міжнародному рівні визнана “джерелом” залучення дітей до дитячої порнографії. За останні 10 років порушено 2,5 тис. кримінальних справ на ґрунті розбещення та сексуальної експлуатації дітей. Діти та підлітки в Україні з раннього віку долучаються до тютюнопаління, вживання алкоголю, наркотиків, усе частіше зазнають насильства в сім'ї.

По-друге, сім'я – це ядро суспільства, де людина формується як особистість, де або розвиваються закладені здібності, або нівечаться та занедбуються. Інститут сім'ї був заснований Богом і, безумовно, Він дає найкращі рекомендації щодо устрою сімейного життя та виховання в лоні родини. Сім'я є тією дорогою, з якої неможливо звернути [7, с. 49]. В наш час нікого не дивує думка про кризу інституту сім'ї, на жаль [18, с. 15].

Господь питає в батьків, як вони виконали свій обов'язок: виховання дітей у науці Господній (Втор. 6: 7; Ефес. 6: 4). Біблія свідчить, що Сам Бог поклав на батьків відповідальність за виховання дітей від початку світу, й цей обов'язок є дійсним до наших днів.

Мета дослідження полягає в тому, щоб показати, що сім'я є не тільки первинним осередком відтворення населення, забезпечення соціалізації дітей і підтримки її членів, а й відправним пунктом виховання особистості; а також на основі християнської моралі виокремити головні принципи християнського виховання.

Об'єктом дослідження є процес виховання підростаючого покоління, предметом – суть виховання в сім'ї на основі Біблійних принципів.

Слово Боже наводить нам головні причини, що обумовлюють необхідність виховання дітей у сім'ях на основі Біблійної моралі. Ці причини сформульовані в ряді тез:

– Гріховна суть людини потребує протистояння злу добром та прищеплення моральності й Божих чеснот. Кожна дитина народжується з перворідним гріхом (Рим. 5: 12; 1 Кор. 15: 21, 22; 1 Ів. 5: 19), але кожна має і закладені Богом чесноти,

які необхідно розвивати (Рим. 6: 16; 7: 19, 20; Пс. 36: 27; Мих. 6: 8, Рим. 12: 9). Від батьківського виховання в сім'ї залежить подальше життя дітей.

- Для виключення згубного впливу гріха світу необхідні позитивні настанови добрих і вічних істин (Повт. 6: 10 – 25; Пр. 2: 1 – 21; 4: 23; 16: 25; 22: 6).

- Передача духовних істин, досвіду, знань, накопичених людством, потребує виховання й наставляння (Повт. 4: 9; 6: 6 – 9; Пр. 1: 5, 8, 9; 15: 5; Пс. 118: 9; Тит. 2: 4 – 6).

- Приведення дітей до Ісуса Христа, утвердження їх у вірі й Божих істинах теж потребує батьківського виховання й навчання (Рим. 10: 17; Ефес. 6: 4; Кол. 3: 20, 21; Пр. 3: 1 – 8, 19 – 26; 22: 6; Дії. 2: 39).

- Збереження встановленого Богом сімейного укладу, порядку в Церкві та суспільстві забезпечується засобами виховання (Вих. 20: 12; 1 Тим. 5: 1 – 4, 8; Тит. 2: 4 – 6; 1 Пет. 2: 13 – 15; 5: 5; Рим. 13: 1 – 5).

- Процес виховання затребуваний і при підготовці майбутніх громадян неба – членів Церкви (Пр. 7: 6; 20: 7; Повт. 5: 9, 10; 2 Кор. 12: 14; Пс. 126: 3 – 5).

- Забезпечення вихованням можливості батькам побачити себе в дітях, відчувати турботу про свою старість від дітей (Пс. 127: 1 – 6; Пр. 10: 1; 19: 13, 26; 20: 7; 17: 21, 25; 31: 28; Гал. 6: 7 – 9).

Отже, мета християнського виховання полягає в тому, щоб діти славили Бога, могли протистояти злу добром та згубному впливу гріховного світу для передачі духовних істин наступним поколінням. Для досягнення цієї мети християнські сім'ї мають вирішити такі завдання у вихованні:

- Вірою сприйнявши Господню благодать, віддати дітей під Божий захист і керівництво, постійно в молитвах просити Господа за охорону дітей, благословляти їх Господнім Іменем, не покладатись лише на свої сили (Мк. 10: 13 – 16; Чис. 6: 23 – 27; Євр. 11: 6; Мт. 7: 11; Пр. 10: 22; 19: 21; 20: 24; Пс. 126: 1, 2; 127: 1; 2 Кор. 10: 3 – 5; 1 Пет. 5: 6 – 9; Єф. 5: 17; 2 Тим. 2: 11 – 13).

- Передати та прищепити дітям любов до Бога й до ближнього, щоб це стало їх способом життя, бажанням серця і переконанням (Мк. 12: 30, 31; Мт. 5: 16, 48; 6: 33; 1 Кор. 4: 15; Пр. 4: 23; 9: 10; 22: 6; Єф. 6: 4; Тит. 2: 6; Пс. 110: 10; Йов. 28: 28; Пс. 36: 34; 96: 10 – 12; 111: 1 – 3; Повт. 6: 7 – 9; 30: 15 – 20).

- Закріпити практично Божі принципи, подаючи своїм життям приклад християнської поведінки (Мт. 5: 48; 7: 12 – 14; Мр. 10: 11, 12; Пр. 20: 7; Пс. 113: 21, 22; 1 Ів. 3: 18; 4: 19 – 22; Як. 2: 26; 1 Пет. 3: 10 – 12; 2 Пет. 2: 3 – 11; 1 Кор. 13: 4 – 8; Пс. 96: 10 – 12).

- Підготувати дітей до майбутнього самостійного життя, щоб вони могли будувати свої стосунки з Богом, людьми й суспільством за Божою волею й передавати власним дітям вічні християнські цінності (Мт. 7: 17, 13; 23; 2 Кор. 12: 14; 1 Кор. 15: 33; Гал. 6: 4, 7 – 9; Плач. 3: 27; Пр. 16: 31; 17: 6; 29: 3; 2 Кор. 8: 12; 2 Тим. 1: 5; Пр. 11: 30; 23: 22 – 24; Рим. 6: 22; Кол. 1: 10; Як. 3: 17; Фил. 1: 10, 11).

Гідно виконати перед Богом ці завдання допоможе кропітка праця, плоди якої є безцінними, оскільки йдеться про душу людини, про її вічне життя. Іван Златоуст писав: “Істинно важлива справа – присвятити Богу дітей, даних від Бога. Якщо вони тверді опори й основи покладуть під будівлю, то будуть мати велику нагороду” [9, с. 61].

Єдиною основою, на якій базується християнське виховання, є Слово Боже (Пс. 118: 9; Пр. 2: 1 – 11; Ів. 17: 17). Джерелом сили для виховання є Господь, Його любов, милість і благодать (Пс. 39: 5; 45: 2; Дан. 2: 20; 1 Пет. 1: 18, 19; 1 Кор. 1: 18, 2 Кор. 9: 8; Євр. 4: 14 – 16; Тит. 2: 11 – 14; 1 Ів. 3: 1). Механізмами прояву Божої сили при вихованні є:

- віра в Господа Ісуса Христа й уповання на Нього (Пс. 36: 1 – 6; 33: 9; Євр. 11: 1 – 40; 1 Ів. 5: 4; Як. 1: 6);
- молитва за дітей і їх благословення (Мк. 10: 13 – 18; Мт. 7: 7 – 11; 21: 22);
- смирення перед Богом, страх Божий, праця для Його слави, вірність Богу, виконання Його волі (Як. 2: 26; 1 Ів. 3: 18; Пс. 110: 10, Пр. 15: 33; 1 Кор. 10: 13; Рим. 8: 31, 32; 2 Тим. 2: 11 – 13; 1 Пет. 5: 5 – 7; Об. 2: 10; Кол. 3: 20).

Святе Писання нам дає головні принципи виховання дітей і закликає виховувати їх на основі Слова Божого [10, с. 755].

Любов до дітей – головний принцип виховання. Небесний Отець є зразком стосунків, побудованих на любові (Ів. 3: 16; Рим. 5: 8; 1 Ів. 3: 16). У дітей є потреба в любові, яку можуть забезпечити тільки батьки. “Якщо би батьки належно виховували своїх дітей, то не потрібні були б ніякі закони”, писав Іван Златоуст [9, с. 68]. Любов може породжувати тільки любов, тому плоди виховання любов’ю будуть діяти багато поколінь. Виховання в сім’ї має відбуватися у душі любові, бо клімат любові найсприятливіший для зростання особи.

Особистий приклад і благочестиве життя батьків – ще один принцип виховання в сім’ї. Якби батьки до кінця розуміли вплив духовних законів на майбутнє дітей, то їх стосунки з Господом були б набагато кращими: “Яка мати, така і донька” (Єзек. 16: 44). У Господа є індикатор впливу на батьків через їхніх дітей: “Не обманюйтесь, – Бог осміяний бути не може. Бо що тільки людина посіє, те саме й пожне!” (Гал. 6: 7). Римський філософ Сенека говорив: “Довгий шлях навчань, короткий і успішний шлях прикладів”, а чеський педагог Ян Коменський писав: “Вічним законом нехай буде: вчити і вчитись усьому через приклади, настанови й застосування на ділі” [10, с. 761].

Ще одним вагомим принципом є пріоритет Божих цінностей над людськими. Бог вибрав нас батьками наших дітей, щоб ми подарували їх Богу, навчили славити Його й жити для Нього. Без дисципліни й послуху не може бути належного виховання. Дисципліна й один із важливих принципів Божого ладу, визнання авторитетів, підпорядкованості та прищеплення почуття відповідальності. “Нехай першим уроком для дитини буде покора, тоді другим зможе стати те, що ти вважаєш необхідним”, – писав Б. Франклін [10, с. 5]. Важливим елементом дисциплінування залишається встановлення правил і розумних границь, а також контроль за їх виконанням. Правил не повинно бути багато, оскільки їх кількість гальмує мислення дитини. Англійський педагог і психолог Дж. Локк (1632 – 1704) писав: “Створюйте лише небагато законів, але слідкуйте за їх дотриманням і виконанням”. Завжди варто пам’ятати формулу:

- правила – спілкування = бунт;
- правила + спілкування = взаєморозуміння [10, с. 786].

Ще один важливий принцип виховання – фізичне покарання. Цей принцип можна назвати правом дитини отримувати батьківське покарання, що дає ко-

ристь дитині. “Коли терпите кару, то робить Бог вам, як синам. Хіба є такий син, що батько його не карає?” (Євр. 12: 5 – 11; Пр. 22: 15; 29: 15). Проте глибина батьківського покарання закладена в тому, що плаче не тільки дитина, а й серце батьків. Дитина ні в сім’ї, ні в суспільстві не повинна терпіти насилля. Іван Златоуст відзначав: “Ті, що дітей своїх не наказують і не вчать цнотливості, засудяться гірше за розбійників” [9, с. 65]. Окрім вищезгаданих принципів біблійного виховання, можна відзначити такі: пошана до батьків та повага до старших, виховання любові до праці, щирого ставлення до дітей, гармонійного й різнобічного виховання, врахування віку та статі дитини та інші.

Висновок. Після народження дитини перед батьками стоїть величне завдання турботи про дитину. Турбота передбачає не лише матеріальне забезпечення, а й всебічне виховання нової людини. Виховання передбачає прищеплення загальнолюдських і християнських моральних цінностей. Батьки є першими вихователями дитини, й тому на них покладено велику відповідальність за якість її виховання. Вихователь – це особа, яка “народжує” в духовному значенні. З цього погляду виховання дітей можна вважати справжнім апостольством. Це живий засіб спілкування, який не лише породжує глибокі стосунки між вихователем і вихованцем, а й робить їх учасниками правди й любові, цієї кінцевої мети, до якої кожен покликаний Богом – Отцем, Сином і Святим Духом. Якщо слушно, що даючи життя, батьки поділяють творчу роботу Бога, то слушно й те, що виховуючи дітей, вони стають учасниками Його батьківського (і материнського) способу виховання.

Список використаної літератури та джерел:

1. Зелінська Л. Пропозиції до курсу християнської педагогіки / Л. Зелінська // Християнська етика і педагогіка: статті та уроки. – Острог, 2007. – С. 15-54.
2. Богуш А. Духовне виховання дітей у християнській педагогіці / А. Богуш // Матеріали I Всеукр. наук.-практ. конф. Виховання дітей дошкільного віку на християнських моральних цінностях. – Острог: вид-во НУОА, 2009. – С. 3-20.
3. Дубовик Н. Жертви неоголошеної війни – 53 мільйони щорічно / Н. Дубовик // Слово вчителю. – 2008. – №3. – С. 45-49.
4. Крупницький Л. ЮНІСЕФ називає тривожний стан молоді в Україні / Л. Крупницький // Благовісник. – 2008. – №2. – С. 44.
5. Жуковський В. Викладання предмету “Християнська етика” у загальноосвітніх школах Рівненщини / В. Жуковський // Християнська етика і педагогіка: Статті та уроки. – Острог, 2007. – С. 8-14.
6. Банас Т., Решетник А. Про деякі права дитини в сім’ї і суспільстві. Біблійний погляд / Т. Банас, А. Решетник // Зб. наук. праць Кам.-Подільського нац. університету імені І. Огієнка: Серія соціально-педагогічна. – Вип. XIII / За ред. В. П. Мельник, В. І. Співака. – Кам.-Под.: ПП Буйницький О. А., 2009. – С. 16-23.
7. Боєчко В. Шлюб з небес / В. Боєчко. – Львів: Добрий самарянин, 1999. – 251 с.
8. Клочан І. Сім’я і шлюбність в Україні – детермінанти та тенденції / І. Клочан // Матеріали III Всеукр. Міжконф. христ. наук.-практ. конф. “Формування основ християнської моралі в процесі духовного відродження нації. – Кам.-Под.: ПП О. А. Буйницький, 2010. – С. 14-18.
9. О релігійно-мистецтвенном воспитании детей. Беседы святого Иоанна Златоуста и священномученика Владимира, митрополита Киевского и Галицкого. – М.: М. П. “Экострон”, 1993. – 80 с.
10. Немцев В. С. Союз любви / В. С. Немцев. – 2-е изд., испр. и доп. – М.: “Церковь “Пробуждение”, 2004. – 896 с.